

2. Лісогуб Л. І. Функціонування запозичених англійських термінів економічної терміносистеми у німецькій мові / Л. І. Лісогуб // Вісник Запорізького держ. ун-ту. – 2002. – № 1. – С. 77–81.
3. Соколовська С. Ф. Запозичення у фінансово-економічній терміносистемі німецької мови / С. Ф. Соколовська // Вісник Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. – 2006. – № 27. – С. 118–120.
4. Arntz R. Einführung in die Terminologiarbeit / R. Arntz, H. Picht, F. Mayer. – Hilesheim : Georg Olms, 2002. – 331 S.
5. Bellmann G. Wandlungen im Wortschatz der deutschen Gegenwartssprache. – Berlin : Verlag Enzyklopädie, 1991. – 120 S.
6. Burmasova S. Empirische Untersuchung der Anglizismen im Deutschen. – Bamberg : University of Bamberg Press, 2010. – 263 S.
7. Langenscheidt. Großwörterbuch Deutsch als Fremdsprache. – Berlin, München : Langenscheidt KG, 2003. – 1254 S.

УДК 811.112.2 116.3

І. М. Яремчук,

Хмельницький ПВНЗ «Університет економіки і підприємництва», м. Хмельницький

МОВЛЕННЄВА РЕАЛІЗАЦІЯ ФУНКЦІЙ ТА СТРАТЕГІЙ НІМЕЦЬКОМОВНОЇ ПРИТЧІ

У статті розглядається німецькомовна притча у комунікативно-прагматичному аспекті. Особлива увага звертається на виокремлення та розгляд основних прагматичних функцій німецькомовної притчі як типу тексту. Зокрема аналізуються такі прагматичні функції: евристична, драматична, інформативна функції. Проаналізовано приклади текстів німецьких притч М. Бубера, Й. В. Гете, Г. Е. Лессінга, Ф. Ніцше. У статті аналізуються дискурсивні (мовленнєві) стратегії: психологічні, риторичні, смислові, естетичні. Звертається увага на взаємозв'язок стратегій і прагматичних функцій притчі. Встановлено, що прагматичні функції та дискурсивні / мовленнєві стратегії не існують без мовної та мовленнєвої реалізації, зокрема, без свого стилістичного забезпечення, що дає підстави розглядати притчу у єдиному прагматистичному аспекті.

Ключові слова: автор, адресат, аспект, взаємозв'язок, дискурс, ефект, ієрархія, інформація, класифікація, композиція, мовлення, прагматичний приклад, притча, реалізація, стилістичний засіб, стратегія, сюжет, текст, функція, ціль.

РЕЧЕВАЯ РЕАЛИЗАЦИЯ ФУНКЦИЙ И СТРАТЕГИЙ НЕМЕЦКОЯЗЫЧНОЙ ПРИТЧИ

В данной статье рассматривается немецкоязычная притча в коммуникативно-прагматическом аспекте. Особое внимание обращается на выделение и рассмотрение основных прагматических функций немецкоязычной притчи как типа текста. В частности анализируются такие прагматические функции: эвристическая, драматическая, информативная функции. Проанализировано примеры текстов немецких притч М. Бубера, Й. В. Гете, Г. Е. Лессинга, Ф. Ницше. В статье анализируются дискурсивные (речевые) стратегии: психологические, риторические, смысловые, эстетические. Обращается внимание на взаимосвязь стратегий и прагматических функций притчи. Установлено, что прагматические функции и дискурсивные / речевые стратегии не существуют без языковой и речевой реализации, в частности, без своего стилістического обеспечения, что дает основания рассматривать притчу в едином прагматистическом аспекте.

Ключевые слова: автор, адресат, аспект, взаимосвязь, дискурс, иерархия, информация, классификация, композиция, прагматичный эффект, пример, притча, реализация, речь, стилістическое средство, стратегия, сюжет, текст, функция, цель.

SPEECH IMPLEMENTATION OF FUNCTIONS AND STRATEGIES IN THE GERMAN PARABLE

This article discusses the German parable in its communicative-pragmatic aspect. Particular attention is paid to the isolation and consideration of pragmatic basic functions of the German parable as a particular type of text. Pragmatic functions that are specifically analyzed include heuristic, dramatic, and informative. It has been established that the list of these pragmatic functions is tentative and can be further extended. Examples drawn from the texts of the German parables written by M. Buber, J. W. Goethe, G. E. Lessing, and Friedrich Nietzsche have been analyzed. The pragmatic functions of the parable have been found to serve the hierarchy of its objectives. The main goal of the parable at the top hierarchical level is to transfer profound, socially relevant ideas and their evaluation to the recipient. The paper analyzes the discourse (speech) strategy: psychological, rhetorical, semantic, and aesthetic. Attention is drawn to the relationship between the strategies and pragmatic functions of the parable which lies in the fact that the function and strategy relate to the same speech level of target achievement. Target achievement of the parable (putting across of broad, important ideas and moral values to the recipient) lies within the discursive strategies. It has been noted that pragmatic functions reflect the capacity of the text for the best expression of ideas and values, i.e., the quality of pragmatic and discursive strategies impart the necessary dynamics to that capacity. Pragmatic functions and discursive / verbal strategies have been established not to exist without a language and speech application, in particular, without their stylistic backup that gives ground to consider the parable in a single pragmatic and stylistic aspect.

Key words: author, recipient, aspect, relationship, discourse, hierarchy, information, classification, composition, speech, pragmatic effect, example, parable, implementation, stylistic means, strategy, plot, text, function, objective.

У сучасній лінгвістиці зростає інтерес до вивчення текстів у комунікативно-прагматичному аспекті. Німецькомовна притча як дискурс також потребує детального аналізу, оскільки у комунікативно-прагматичному аспекті притча ще не розглядалась.

Для розуміння призначення, історичної динаміки, а також культурологічної та соціальної ролі тексту притчі важливим є дослідження прагматичних функцій жанру та типу тексту притчі. На основі аналізу природи, сутності, походження, історії притчі, проблем її визначення, а також дослідження конкретних текстів притч на мові оригіналу ми виокремили такі основні прагматичні функції притчі: дидактична / виховна, комунікативна, етико-філософська, соціально-критична, інтерпретаційно-прагматична, евристична, фатична, ілюстративно-риторична, сатирична, драматична, інформативна, а також функції впливу, іноскання.

Розглянемо деякі приклади прагматичних функцій притчі.

Евристична функція. Ця функція створює передумови для нових винаходів, виявлення нових граней в людських стосунках; новий погляд на соціальні проблеми, на суперечливість людського життя та існування в цілому; для активізації неусвідомлених знань. Яскравим прикладом евристичної функції є текст притчі М. Бубера, «Liebst du mich»:

Liebst du mich

Rabbi Mosche Löb erzählte: Wie man Menschen lieben soll, habe ich von einem Bauern gelernt. Der saß mit anderen Bauern in einer Schenke und trank. Lange schwieg er, wie die anderen alle. Als aber sein Herz vom Wein bewegt war, sprach er seinen Nachbarn an: «Sag du, liebst du mich, oder liebst du mich nicht?» Jener antwortete: «Ich liebe dich sehr».

Er aber sprach wieder: «Du sagst: Ich liebe dich und weißt doch nicht, was mir fehlt. Liebstest du mich in Wahrheit, so würdest du es wissen».

Der andere vermochte kein Wort zu erwidern, und auch der Bauer, der gefragt hatte, schwieg wie vorher.

Ich aber verstand: Das ist die Liebe zu den Menschen, ihr Bedürfnis zu spüren und ihr Leid zu tragen [3].

Притча М. Бубера викликає у читача новий погляд на поняття „любов». У кожної людини від природи є потреба любити і бути любимим. Головний персонаж притчі – селянин – також має потребу знати, чи любить його ближній. Але позитивна відповідь не задовольняє селянина. Із цієї розповіді Равин робить висновок, що любов'ю до людей є відчуття їхніх потреб і співпереживання з ними. Ця притча відкриває нову істину – нове розуміння того, що є „любов» до ближнього, демонструє новий погляд на те, як потрібно любити людей: не лише любити ближнього словесно, але й відчувати, розуміти його духовний стан, труднощі. Нове відкриття виражено у притчі такими словами: *«Das ist die Liebe zu den Menschen, ihr Bedürfnis zu spüren und ihr Leid zu tragen»*. Зміст притчі можна коментувати словами Господа: *«Liebe Gott und liebe deinen Nächsten wie dich selbst»* (люби Господа і свого ближнього як самого себе). Для прагматичного ефекту автор використовує тип висунення «антитезу»: *«...liebst du mich, oder liebst du mich nicht?»*.

Драматична функція. Ця функція забезпечує передачу реципієнту етичних цінностей через зіткнення і протистояння опозиційних сил. Для прикладу проаналізуємо текст притчі Г. Е. Лессінга «Das Geheimnis»:

Das Geheimnis

Hans war zum Pater hingetreten, / ihm seine Sünden vorzubeten. / Hans war noch jung, doch ohne Ruhm, / so jung er war, von Herzen dumm. / Der Pater hört ihn an. Hans beichtete nicht viel. / Was sollte Hans auch beichten? / Von Sünden wußt er nichts, und desto mehr vom Spiel. / Spiel ist ein Mittelding, das braucht er nicht zu beichten. / «Nun, soll das alles sein? / Fällt», sprach der Pater, «dir sonst nichts zu beichten ein?» / «Ehrwürdger Herr, sonst nichts – «Sonst weißt du gar nichts mehr?» / «Gar nichts, bei meiner Ehr!» / «Sonst weißt du nichts? das wäre schlecht! / So wenig Sünden? Hans besinn dich recht». / «Ach Herr, mit Seinem scharfen Fragen... / ich wüßte wohl noch was.» / «Nu? Nur heraus!»... «Ja das, / Herr Pater, kann ich Ihm bei meiner Treu nicht sagen». / «So? weißt du etwa schon, worüber junge Dirnen, / wenn man es ihnen tut, und ihnen nicht tut, zürnen?» / «Herr, ich versteh Euch nicht» – «Und desto besser; gut. / Du weißt doch nichts von Dieberei, von Blut? / Dein Vater hurt doch nicht?» – «O meine Mutter spricht; / doch das ist alles nichts». / «Nichts? Nu, was weißt du denn? Gesteh! du mußt es sagen! / Und ich versprech es dir, / was du gestehest bleibt bei mir». / «Auf Sein Versprechen, Herr, mag es ein andrer wagen; / daß ich kein Narre bin! / Er darfs, Ehrwürdger Herr, nur einem Jungen sagen, / so ist mein Glücke hin». / «Verstockter Bösewicht», fuhr ihn der Pater an, / «Weißt du, vor wem du stehst? – daß ich dich zwingen kann? / Geh! dein Gewissen soll dich brennen! / Kein Heiliger dich kennen! / Dich kenn Maria nicht, auch nicht Mariens Sohn!» / Hier wär dem armen Bauerjungen / vor Angst beinah das Herz zersprungen. / Er weint und sprach voll Reu: «Ich weiß» – «Das weiß ich schon, / daß du was weißt; doch was?» – «Was sich nicht sagen läßt» – «Noch zauderst du?» – «Ich weiß» – «Was denn?»... «Ein Vogelnest. / Doch wo es ist, fragt nicht; ich fürchte drum zu kommen. / Vorm Jahre hat mir Matz wohl zehne weggenommen» / «Geh Narr, ein Vogelnest war nicht der Mühe wert, / daß du es mir gesagt, und ichs von dir begehrt». / Ich kenn ein drolligt Volk, mit mir kennt es die Welt, / Das schon seit manchen Jahren / Die Neugier auf der Folter hält, / Und dennoch kann sie nichts erfahren. / Hör auf, leichtgläubge Schar, sie forschend zu umschlingen! / Hör auf, mit Ernst in sie zu dringen! / Wer kein Geheimnis hat, kann leicht den Mund verschließen. / Das Gift der Plauderei ist, nichts zu plaudern wissen. / Und wissen sie auch was, so kann mein Märchen lehren, / daß oft Geheimnisse uns nichts Geheimes lehren, / und man zuletzt wohl spricht: War das der Mühe wert, / daß ihr es mir gesagt, und ichs von euch begehrt? [6, с. 46–49].

У притчі переважає пряма мова головних персонажів: отця і Ганса, що посилює драматичність, а разом з нею діалогічність та динамічність притчі. Драматична функція реалізується у швидкій зміні реплік цих головних персонажів, тобто в діалозі персонажів. Конфлікт опозиційних сил головних персонажів впливає на подальший розвиток дій у притчі. Прагматичний ефект притчі створює синтаксичний засіб „апозиопезис»: *«Ach Herr, mit Seinem scharfen Fragen... / ich wüßte wohl noch was»*. / «Nu? Nur heraus!»... «Ja das, / Herr Pater, kann ich Ihm bei meiner Treu nicht sagen.»; а також корпоративна лексика, яка пов'язана з церковною діяльністю: *Herr Pater, Sünden vorzubeten, beichten, Heiliger, Maria, Mariens Sohn*.

Інформативна функція. Притча є засобом передачі та пізнання інформації. Прочитавши притчу, читач розширює свій кругозір у тій чи іншій сфері знань. Інформативність пронизує усі рівні тексту і дискурсу притчі, механізм насичення інформацією образів притчі є актуальним для розуміння цього типу дискурсу.

Інформативна функція притаманна усім текстам притч. Прикладом-ілюстрацією цієї функції є притча Й. В. Гете «Parabel»:

Parabel

In einer Stadt, wo Parität / noch in der alten Ordnung steht, / da, wo sich nämlich Katholiken / und Protestanten ineinander schicken / und, wie's von Vätern war erprobt, / jeder Gott auf seine Weise lobt, / da lebten wir Kinder Lutheraner / von etwas Predigt und Gesang, / waren aber dem Kling und Klang / der Katholiken nur zugetaner: / denn alles war doch gar zu schön, / bunter und lustiger anzusehn. / Dieweil nun Affe, Mensch und Kind / zur Nachahmung geboren sind, / erfanden wir, die Zeit zu kürzen, / ein auserlesnes Pfaffenspiel: / zum Chorrock, der uns wohlgefiehl, / gaben die Schwestern ihre Schürzen; / handtücher; mit Wirkwerk schön verziert, / wurden zur Stola travestiert; / die Mütze mußte den Bischof zieren / von Goldpapier mit vielen Tieren. / So zogen wir nun im Ornat / durch Haus und Garten früh und spat / und wiederholten ohne Schonen / die sämtlichen heiligen Funktionen; / doch fehlte noch das beste Stück. / Wir wußten wohl, ein prächtig Läuten / habe hier am meisten zu bedeuten; / und nun begünstigt uns das Glück: / denn auf dem Boden hing ein Strick. / Wir sind entzückt, und wie wir diesen / zum Glockenstrang sogleich erkiesen, / ruht er nicht einen Augenblick: / denn wechselnd eilten wir Geschwister, / einer ward um den andern Küster; / ein jedes drängte sich hinzu. / Das ging nun allerliebste vonstatten, / und weil wir keine Glocken hatten, / so sangen wir Bum Baum dazu. / Vergessen wie die älteste Sage / war der unschuld'ge Kinderschertz; / doch grade diese letzten Tage / fiel er mit einmal mir aufs Herz: / da sind sie ja, nach allen Stücken, / die neupoetischen Katholiken! [4http://nddg.de/gedicht/16950-Parabel-Goethe.html].

У цій притчі автор інформує читача про релігійне життя католиків, їхню діяльність. Інформаційна функція реалізується на рівні теми притчі, а також за допомогою корпоративної лексики, яка стосується релігійної діяльності людей: *Katholiken, Protestanten, Gott, Predigt und Gesang, der Bischof, die sämtlichen heiligen Funktionen, Glocken, die neupoetischen Katholiken*. Прагматичний ефект притчі реалізується у виразі автора: *«Vergessen wie die älteste Sage / war der unschuld'ge Kinderschertz; / doch grade diese letzten Tage / fiel er mit einmal mir aufs Herz: / da sind sie ja, nach allen Stücken, / die neupoetischen Katholiken!»* У цьому виразі автор використовує стилістичний засіб виразності зчеплення, що спостерігається у фонетичній подібності завершених кінцевих одиниць.

Перелік вказаних функцій не є завершеним, а їх розмежування є умовним. У дійсності вони співіснують і взаємодіють, підпорядковуються одна одній, таким чином у різних авторів різних історичних періодів відбувається зміна то однієї, то

іншої функції. Функції жанру тісно пов'язані з його історично обумовленою динамікою. Із зміною завдань, призначення жанру, соціального колориту відбувається зміна його функцій. Тому, перелік функцій притчі як жанру і типу тексту може бути продовжений.

Кожна з перелічених і досліджених прагматичних функцій спрямована на виконання певної часткової цілі притчі. Наприклад, дидактична ціль притчі виконується її дидактичною функцією, але в цьому беруть участь й інші функції. Між частковими цілями та прагматичними функціями не існує взаємно однозначної відповідності: одна функція може обслуговувати декілька часткових цілей, і одна підціль може потребувати кількох прагматичних функцій. У будь-якому випадку прагматичні функції притчі слугують ерархії її цілей. Вершиною цієї ерархії є головна ціль притчі – передача адресату глибоких, соціально значущих ідей та їх оцінок.

Слід нагадати про справедливе твердження щодо взаємозв'язку стратегій і прагматичних функцій: загальна стратегія автора виявляє себе в прагматичних функціях окремих елементів композиції [2, с. 4]. Це зауваження, що стосувалось рівня композиції є, на нашу думку, релевантним і для усіх мовленнєвих рівнів притчі.

Різноманітні дискурсивні стратегії та їх мовленнєве втілення (мовленнєві стратегії) є планом реалізації цілей притчі. Цей план вибудовується, виходячи з системи (ерархії) цілей притчі з урахуванням її прагматичних функцій.

Окремі види дискурсивних (мовленнєвих) стратегій [1, с. 86] є релевантними для дискурсу притчі. Сміслові стратегії мають місце і в німецькомовній притчі. Персонажі додержуються також соціальних стратегій відповідно один до одного. У психологічному плані домінує оцінна стратегія (осудження, ухвалення). У етнокультурному аспекті комунікативні стратегії притчі створюють дискурс, особливості якого виражають його національний характер. Переважно це включення у дискурс інтертекстів, які належать до європейської культури. Естетичний аспект комунікативних стратегій пов'язаний зі стилістичними прийомами притчі, які обслуговують когнітивну сутність притчі як типу дискурсу.

Розглянемо текст Ф. Ніцше «Vom Biß der Natter»:

Vom Biß der Natter

Eines Tages war Zarathustra unter einem Feigenbaume eingeschlafen, da es heiß war, und hatte seine Arme über das Gesicht gelegt. Da kam eine Natter und biß ihn in den Hals, so daß Zarathustra vor Schmerz aufschrie. Als er den Arm vom Gesicht genommen hatte, sah er die Schlange an: da erkannte sie die Augen Zarathustras, wand sich ungeschickt und wollte davon... „Nicht doch!“, sprach Zarathustra; „noch nimmst du meinen Dank nicht an! Du wecktest mich zur Zeit, mein Weg ist noch lang.“ „Dein Weg ist noch kurz“, sagte die Natter traurig; „mein Gift tötet.“ Zarathustra lächelte. „Wann starb wohl je ein Drache am Gift einer Schlange?“ – sagte er. „Aber nimm dein Gift zurück! Du bist nicht reich genug, es mir zu schenken.“ Da fiel ihm die Natter von neuem um den Hals und leckte ihm seine Wunde.

Als Zarathustra dies einmal seinen Jüngern erzählte, fragten sie: „Und was, o Zarathustra, ist die Moral deiner Geschichte?“ Zarathustra antwortete darauf also:

Den Vernichter der Moral heißen mich die Guten und Gerechten: meine Geschichte ist unmoralisch.

So ihr aber einen Feind habt, so vergeltet ihm nicht Böses mit Gutem: denn das würde beschämen. Sondern beweist, daß er euch etwas Gutes angetan hat [5, с. 330–331].

У риторичних стратегіях цієї притчі присутні стратегія ефекту ошуканого очікування (*meine Geschichte ist unmoralisch*), стратегія поступки (*Sondern beweist, daß er euch etwas Gutes angetan hat*), стратегія переконання (*Den Vernichter der Moral heißen mich die Guten und Gerechten: meine Geschichte ist unmoralisch*).

У смислових стратегіях цієї притчі присутнє дистанціювання від ситуації (шляхом її коментування), наочний приклад, неоднозначність смислу (хто кому з персонажів зробив добро).

У психологічних стратегіях присутній іронічний виклад сюжету, що полягає у занадто легкій релятивізації суджень, що є Добро і Зло.

У естетичних стратегіях присутнє образне посилення за рахунок іносказання (*die Natter = der Feind*).

Дискурсивні стратегії притчі, які реалізуються у авторському мовленні і тим самим стають мовленнєвими, досить різноманітні. Використана нами класифікація дискурсивних стратегій обіймає собою всі стратегії притчі, вказуючи шлях до аналізу специфіки стратегій у кожній конкретній притчі.

Прагматичні функції притчі пов'язані з її різноманітними дискурсивними стратегіями через цілі притчі. Зв'язок ми розуміємо у тому, що функції і стратегії є одним і тим же мовленнєвим рівнем реалізації цілей. Досягнення цілей притчі (доведення до адресата ємних значущих ідей, моральних цінностей) відбувається у межах дискурсивних стратегій. Прагматичні функції відображають здібність тексту до найкращого вираження цих ідей і цінностей, тобто, його прагматичну якість. В свою чергу дискурсивні стратегії надають необхідну динаміку цій якості. Не дивно, що низка прагматичних функцій та дискурсивних стратегій співпадають навіть за назвою (наприклад, риторичним видам стратегій відповідає риторична функція притчі).

Необхідно відзначити, що прагматичні функції та дискурсивні / мовленнєві стратегії не існують без мовної та мовленнєвої реалізації, зокрема, без свого стилістичного забезпечення. Отже, стилістику притчі, у тому числі її композиційно-стилістичну структуру, необхідно пов'язувати і вивчати разом з прагматикою, що дає підстави розглядати притчу у єдиному прагмастилістичному аспекті.

Література:

1. Безугла Л. Р. Вербалізація імпліцитних смислів у німецькомовному діалогічному дискурсі : [монографія] / Л. Р. Безугла. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2007. – 332 с.

2. Подолкова С. В. Засоби реалізації комунікативності у науково-технічних текстах (на матеріалі текстів технічної реклами і анотацій науково-експериментальних статей) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / С. В. Подолкова; Харк. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2001. – 21 с.

3. Buber M. *Liebst du mich* [Електронний ресурс] / M. Buber. – Режим доступу : <http://www.kath-gemeinde-mariae-himmelfahrt.de/plaintext/pastoral/geistlicher-impuls/liebst-du-mich.html>.

4. Goethe J. W. *Parabel* [Електронний ресурс] / J. W. Goethe. – Режим доступу : [<http://nddg.de/gedicht/16950-Parabel-Goethe.html>]

5. Nietzsche F. : *Werke in drei Bänden* / F. Nietzsche. – München, 1954. – Band 2. – S. 330–331.

6. *Wem ich zu gefallen suche. Fabeln und Lieder der Aufklärung* / [hrsg. und Nachwort von I. Sommer]. – Berlin : Buchverlag Der Morgen, 1971. – 317 S.